કરારનાં હિસાબો

કરાર નો અર્થ

- કરાર એટલે એવું મોટું જોબ જે પૂરું કરતા એક વર્ષથી વધારે સમય લાગે છે.
- કરાર અંગેનું મોટા ભાગનું કામ કરારના સ્થળ ઉપર, કારખાનાંથી બહાર કરવામાં આવે છે.

- કરારમાં મકાન, રસ્તા, પુલ, જહાજ વગેરેનાં બાંધકામનો સમાવેશ થાય છે.

- કરારમાં મુખ્યત્વ બે પક્ષકારોનો સમાવેશ થાય છે:
  [૧] કરાર લેનાર [Contractor] અને કરાર આપનાર [Contractee]

- જે વ્યક્તિ કરાર કાર્ય કરવાની જવાબદારીનો સ્વીકાર કરે તેને કરાર લેનાર [Contractor] કહેવાય.
- જે વ્યક્તિ પોતાનું કાર્ય બીજાને સોંપે તે વ્યક્તિને કરાર આપનાર [Contractee] કહેવાય.

કરાર પડતર પદ્ધતિ

- કરાર પડતર પદ્ધતિમાં દરેક કરારનું અલગ કરાર ખાતું બનાવી નફો/ખોટ શોધવામાં આવે છે.
- અહિયાં દરેક કરાર એ પડતર એકમ છે.
- કરાર પડતર પદ્ધતિનો નીચે આપલે ઉદ્યોગમાં અમલ થાય છે:

  મકાન બાંધકામ,

  રસ્તાનું બાંધકામ

  પુલનું બાંધકામ

  જહાજનું બાંધકામ, વગેરે.

કરાર પડતર પદ્ધતિનાં લક્ષણો:

- સામાન્ય રીતે કરાર પૂર્ણ થવામાં એક વર્ષથી વધુ સમય લાગે છે.
- દરેક કરાર અંગેનું મોટા ભાગનું કામ કરારનાં સ્થળ પર જ કરવામાં આવે છે.
- દરેક કરાર માટે સામાન્ય રીતે એક અલગ કરાર ખાતું ખોલવામાં આવે છે.
- કરાર માટે માલસામાન ખરીદવામાં આવે છે અથવા સ્ટોર્સમાંથી પૂરો પાડવામાં આવે છે.
- અમુક ખાસ પ્રકારનાં કામો જેવા કે ટાઈલ્સ જડવી, સેનિટરી ફિટિંગ્સ વગેરે કાર્યોપેટા કરાર આપીને કરાવવામાં આવે છે.

- કરાર માટે યંત્રો ખરીદવામાં આવે છે અથવા ભાડે લેવામાં આવે છે.
- આર્કિટેક્ટએ આપેલ પૂર્ણ થયેલ કામનાં પ્રમાણપત્રને આધારે કરાર આપનાર (contractee) કરારનાં નાણાંની ચૂકવણી કરવામાં આવે છે.

કરાર પડતર પદ્ધતિનાં ખાસ મુદ્દાઓ

- **માલસામાન :**

  માલસામાનમાં નીચેનો સમાવેશ થાય છે:

  [1] કરાર માટે ખાસ માલસામાન ખરીદવામાં આવે છે.

  [2] સ્ટોર્સમાંથી માલસામાન પૂરો પાડવામાં આવે છે.

- **મજૂરી:**

  કરારનાં સ્થળ પર કામ કરતા બધા જ કામદારોની મજૂરી સીધો ખર્ચ ગણવામાં આવે છે.

- **સાંચા અને યંત્રો:**

  સામાન્ય રીતે યંત્રની પૂરી કિંમત કરાર ખાતે ઉધારવામાં આવે છે. વર્ષનાં અંતે ઘસારો બાદ કરી જે રકમ આવે તે રકમથી કરાર ખાતું જમા કરવામાં આવે છે.

- ઉપયોગમાં લેવાયલ યંત્ર [1] ખાસ યંત્ર અથવા [2] સામાન્ય યંત્ર હોય શકે.

ખાસ યંત્ર

- જે યંત્ર કોઈએ એક કરાર માટે જ ખાસ ખરીદવામાં આવ્યું હોય અને બીજા કરાર પર તેનો ઉપયોગ થઈ શકે એમ ન હોય તો તેને ખાસ યંત્ર કહે છે.
- ખાસ યંત્રની પડતર કરાર ખાતાંની ઉધાર બાજુએ દર્શાવવામાં આવે છે.

- ખાસ યંત્રનાં વેચાણથી ઉપજેલી રકમ જ ફક્ત કરાર ખાતે જમા કરવામાં આવે છે.
- ખાસ યંત્રનાં વેચાણથી થયેલ નફો/નુકસાન અંગે કરાર ખાતાંમાં કોઈ નોંધ કરવામાં આવતી નથી.

સામાન્ય યંત્ર

- જે યંત્ર બાંધકામ દરમિયાન ગમે તે કોઈ કરાર પર વાપરી શકાય અને કોઈ ખાસ કરાર માટે જ ખરીદવામાં આવે નહિ તેને સામાન્ય યંત્ર કહેવાય છે.
- સામાન્ય યંત્રની પડતર કરાર ખાતાંની ઉધાર બાજુએ દર્શાવવામાં આવે છે.
- સામાન્ય યંત્રનાં વેચાણ વખતે વેચાણ ઊપજની સાથે વેચાણ અંગે થયેલ નફો/ખોટની પણ નોંધ કરાર ખાતાંમાં કરવામાં આવે છે.
-

પેટા કરાર ખર્ચ:

- અમુક ખાસ પ્રકારનાં કાર્યો પેટા કરાર આપીને કરાવવામાં આવે છે.
- દા.તા. સ્ટીલનું કામ, ગ્લાસનું કામ, વગેરે.
- પેટા કરાર ખર્ચ કરાર ખાતાંની ઉધાર બાજુ એ નોંધવામાં આવે છે.

ચાલુ કામ

- ચાલુ કામમાં નીચેની વિગતોનો સમાવેશ થાય છે:

  [1] પ્રમાણિત કામ

  [2] બિન પ્રમાણિત કામ

  [3] સ્થળ પર માલસામાન

  [4] સ્થળ પર યંત્ર
- ચાલુ કામની વિગતો કરાર ખાતાની જમા બાજુએ નોંધવામાં આવે છે.

પ્રમાણિત કામ:

- અમુક સમયને અંતે કરાર પર જેટલું કામ થયું હોય તેનું આર્કિટેક્ટ દ્વારા પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવે છે. આ રીતે જે કામ અંગે પ્રમાણપત્ર મળે તેને પ્રમાણિત કામ કહેવાય છે.

- પ્રમાણિત કામનું મૂલ્યાંકન કરાર કિંમતે કરવામાં આવે છે, જેમાં નફો સમાયેલ હોય છે.

બિનપ્રમાણિત કામ

- આર્કિટેક્ટ દ્વારા પ્રમાણપત્ર ન મળેલા કામને બિનપ્રમાણિત કામ કરે છે.
- પ્રમાણિત કામનું મૂલ્યાંકન પડતર કિંમતે કરવામાં આવે છે, જેમાં નફો સમાયેલ હોતો નથી.

કરાર કિંમતની ચૂકવણી:

- સામાન્ય રીતે જો કરાર એક વર્ષ દરમિયાન પૂરો થઈ જાય તો કરારની પૂરેપૂરી રકમ ચૂકવી દેવામાં આવે છે.
- જો કરાર એક કરતાં વધુ વર્ષ નો હોય તો કરાર આપનાર તરફથી પ્રમાણિત કામની કિંમતની ૮૦ થી ૯૦% જેટલી રકમ કોન્ટ્રાકટરને ચૂકવવામાં આવે છે.
- બાકીની રકમ સમયસર કરાર પૂરો થવાની ગેરંટી અંગે અનામત રાખી મૂકવામાં આવે છે. આને ‘રાખી મૂકેલ રકમ (rentention money) કહેવાય છે.

કરારનો નફો/ખોટ નક્કી કરવી

- **[A] કરાર પૂરો થયો હોય ત્યારે:**

  કરારની કિંમત કરાર ખાતે જમા કરવામાં આવે છે અને પૂરેપૂરો નફો/ખોટ નફાનુકસાન ખાતે લઈ જવામાં આવે છે.

- **[B] કરાર અધૂરો હોય ત્યારે:**
- નફાનો અમુક ભાગ અનામત રાખી બાકીનો નફો નફાનુકસાન ખાતે લઈ જવામાં આવે છે.

- અંદાજીત નફો:

  કરાર કિંમતમાંથી કુલ અંદાજીત ખર્ચ બાદ કરવાથી અંદાજીત નફો મળે છે.

કરાર અધૂરોહોય ત્યારે નફાનુકસાન ખાતે નફો જમા કરવાની ગણતરી

(A) જયારે પ્રમાણિત કામ ૧/૪ કરાર કિંમત કરતાં ઓછું હોય.	નફા નુકસાન ખાતે નફો લઈ જવામાં આવતો નથી. પૂરેપૂરો નફો અનામત તરીકે રાખવામાં આવે છે
(B) જયારે પ્રમાણિત કામ ૧/૪ કરાર કિંમત થી વધુ પરંતુ ૧/૨ કરાર કિંમત કરતાં ઓછું હોય	નફા નુકસાન ખાતે નફો લઈ જવાની ગણતરી નીચે આપેલ સૂત્ર મુજબ થશે. $\text{નફો} \times ૧/3 \times \frac{\text{મળેલ રોકડ}}{\text{પ્રમાણિત કામ}}$
(C) જયારે પ્રમાણિત કામ ૧/૨ કરાર કિંમત થી વધુ પરંતુ ૯/૧૦ કરાર કિંમત કરતાં ઓછું હોય	નફા નુકસાન ખાતે નફો લઈ જવાની ગણતરી નીચે આપેલ સૂત્ર મુજબ થશે. $\text{નફો} \times ૨/3 \times \frac{\text{મળેલ રોકડ}}{\text{પ્રમાણિત કામ}}$
(D) જયારે કરાર પર મોટા ભાગનું કામ પૂરું થઈ ગયું હોય:	નફા નુકસાન ખાતે નફો લઈ જવાની ગણતરી નીચે આપેલ સૂત્ર મુજબ થશે. $\text{અંદાજીત નફો} \times \frac{\text{પ્રમાણિત કામ}}{\text{કરાર કિંમત}}$

કરારનાં પ્રકાર

- ૧. નિશ્ચિત કિંમતનાં કરાર
- ૨. પડતર-વત્તાનાં કરાર

ભાવવર્ધક કલમ

- ભાવવર્ધક કલમમાં જો કરાર પૂરો થાય ત્યાં સુધીમાં માલસામાન અને મજૂરીખર્ચમાં નોંધપાત્ર વધારો થાય તો તેના પ્રમાણમાં આપમેળે જ કરારની કિંમત વધે એવી જોગવાઈ કરવામાં આવે છે.

- આ કલમનો ઉદ્દેશ બંને પક્ષકારોનાં હિતનું રક્ષણ કરવાનો છે.

આમનોંધ:

વ્યવહાર	ઉધારેલ ખાતું	જમા કરેલ ખાતું
સ્ટોર્સમાંથી પૂરો પાડેલ માલસામાન	કરાર ખાતે	માલસામાન ખાતે
માલસામાનની બહારથી ખરીદી	કરાર ખાતે	બેંક ખાતે અથવા વેપારી ખાતે
એક કરાર પરથી બીજા કરાર પર માલસામાનની ફેરબદલી	માલ લેનાર કરાર ખાતે	માલ આપનાર કરાર ખાતે
કરાર પરથી પરત કરેલ માલ	માલસામાન ખાતે	કરાર ખાતે
માલસામાનની ચોરી, અસામન્ય બગાડ કે ઘટ	બેંક ખાતે (વિમા કંપની ખાતે) નફા નુકસાન ખાતે	કરાર ખાતે
માલસામાનનું વેચાણ	બેંક ખાતે	કરાર ખાતે
માલસામાન વેચાણથી થયેલ નફો	કરાર ખાતે	નફાનુકસાન ખાતે

Transactions	Account to be debited	Account to be credited
માલસામાનનાં વેચાણથી થયેલ ખોટ	નફા-નુકસાન ખાતે	કરાર ખાતે
ચૂકવેલ મજૂરી	કરાર ખાતે	બેંક ખાતે
સામાન્ય/ખાસ યંત્રની ખરીદી	કરાર ખાતે	યંત્ર ખાતે
ખાસ/ સામાન્ય પ્લાન્ટનું વેચાણ	બેંક ખાતે	કરાર ખાતે
સામાન્ય યંત્રનાં વેચાણ પર થયેલ નફો	કરાર ખાતે	નફા-નુકસાન ખાતે
સામાન્ય યંત્રનાં વેચાણથી થયેલ નુકસાન	નફા-નુકસાન ખાતે	કરાર ખાતે
ખાસ યંત્રનાં વેચાણથી થયેલ નફો/ નુકસાન	નોંધ થશે નહિ	

Transactions	Account to be debited	Account to be credited
અન્ય ખર્ચા	કરાર ખાતે	ખર્ચ ખાતે
પ્રમાણિત કામ	ચાલુ કામ ખાતે	કરાર ખાતે
બિનપ્રમાણિત કામ	ચાલુ કામ ખાતે	કરાર ખાતે
નફા નુકસાન ખાતે લઈ ગયેલ નફો	કરાર ખાતે	નફા નુકસાન ખાતે
અનામત નફો	કરાર ખાતે	ચાલુ કામ ખાતે
કરાર આપનાર તરફથી મળેલ રોકડ	રોકડ/બેંક ખાતે	કરાર આપનાર ખાતે